

Neujednačenost sudske prakse kao uzrok povrjeđivanja prava na pošteno suđenje (s dvije crtice o zastari)

Mihelčić, Gabriijela

Source / Izvornik: **Evropska revija za pravo osiguranja = European Insurance Law Review, 2018, 18, 28 - 34**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:655493>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Prof. dr. Gabrijele MIHELČIĆ*

Neujednačenost sudske prakse kao uzrok povrjeđivanja prava na pošteno suđenje (s dvije crtice o zastari)

UDK: 340.14:341.645(4)

Primljen: 14. 3. 2018.

Prihvaćen: 26. 3. 2018.

Pregledni naučni rad

Apstrakt

Autorica u radu analizira pitanje povrjeđivanja načela pravne sigurnosti u okviru prava na pošteno suđenje u građanskim stvarima uslijed neusklađenosti sudske prakse. Promatraju se pretpostavke čijim je postojanjem uvjetovano otklanjanje neujednačenosti sudske prakse država ugovornica u praksi Europskog suda za ljudska prava. U tom su kontekstu prikazana i dva predmeta u kojim se pojavila neujednačenost sudske prakse po pitanju zastare kao ograničenja prava na pošteno suđenje (prava na pristup sudu).

Ključne riječi: pravo na pošteno suđenje, pravna sigurnost, neusklađenost sudske prakse, pravo na pristup sudu, zastara

1. UVOD

Omejec, analizirajući načelo pravne sigurnosti, svoju raspravu započinje pozivom na Izvješće o vladavini prava Venecijanske komisije iz 2011. godine i kaže da su u njemu „sadržani temeljni elementi načela prave sigurnosti ili izvjesnost” (Omejec, 2013, 1091). Nema boljeg načina niti za početak ove analize, pa se, također, upućuje na njegov § 50¹ u kojem je kao uzrok povrede načela pravne sigurnosti navedena neujednačenost (proturječnost, nedosljednost) sudske prakse.² Ona je

* Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka, e-mail: gabrijela@pravri.hr.

¹ Report on the rule of law - Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011), [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e) (4. ožujka 2018.).

² V. reference (B 1.-8.) u: Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016), [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e) (4. ožujka 2018.).

zamisliva u različitim vrstama postupka (a ovdje je riječ o praksi u građanskim stvarima), na različitim stupnjevima sudovanja i povodom brojnih i raznovrsnih pitanja. Utoliko je riječ o univerzalnijem problemu, a pretpostavke zbog kojih može biti povrijeđeno neko pravo zaštićeno Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda³ široko primjenjive.

Svako postojanje različitih sudskih odluka ne mora nužno značiti neujednačenost prakse, pogotovo ne takvu koja je konvencijski relevantna. Sasvim je realno da, postoje li u činjenično jednakim ili vrlo sličnim slučajevima različite procesne (postupovne) pretpostavke, postupci završe različitim (zakonitim) sudskim odlukama. Slična mogućnost postoji i pojavljuje se neujednačenost zbog kakvog materijalnog (supstancijalnog) prigovora kao što je zastara. Kada je u pitanju otklanjanje neujednačenosti da ne bi naštetila pravnoj sigurnosti za ishodište se uzima postulat prema kojem se očekuje „da će u slučajevima jednakog činjeničnog i pravnog stanja biti donijeta jednaka odluka” (Hembach, Pürner, 2015, 113). Ovo je i temeljna postavka.⁴

U pravilu je neujednačenost sudske prakse kao uzrok povrjeđivanja pravne sigurnosti (Omejec, 2013, 1091–1106) pred Europskim sudom za ljudska prava (dalje u tekstu: Europski sud) promatrana u okviru zaštite prava na pošteno suđenje iz čl. 6. st. 1. Konvencije, ali i drugih njegovih vidova.⁵ Ono što je uvijek važno jest zahtjev da su / nisu realizirane određene pretpo-

³ Narodne novine RH – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99 – pročišćeni tekst, 8/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10 (dalje u tekstu: Konvencija ili EKLJP).

⁴ Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (civil limb), zaključno s 30. travnja 2017, Council of Europe/European Court of Human Rights, 2017, §§ 244-245 (dalje u tekstu: Guide on Article 6.), http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (2. ožujka 2018.).

⁵ Za vidove prava na pošteno suđenje, kod: Uzelac, 2011, 90. Za aspekte prava na pošteno suđenje - tzv. prešutna prava i načela, kod: Grbić, 2014, 79. Također, za neujednačenost kao razlog povrede: Uzelac, 2011, 92.

stavke. U suprotnom nema povrede zaštićenog prava. S druge strane, čak, i postoji li neujednačenost prakse relevantna u konvencijskom smislu, moguća su manja odstupanja i nedosljednosti koje se mogu tolerirati.⁶

U nekim se predmetima sudska praksa razila oko pitanja zastare. Zastara se, inače, od strane Europskog suda smatra ograničenjem i shvaća kao zapreka pristupu sudu (što, zapravo, slično prekluziji), odnosno ograničenjem koje suspendira pravo na pokretanje građanskog postupka. Ono, međutim, ne mora povrjeđivati zaštićeno pravo ako je legitimno i proporcionalno željenom cilju.⁷

U hrvatskom pravu zastaru duže vrijeme relativno stabilno uređuje Zakon o obveznim odnosima (Zakon o obveznim odnosima, 2005, čl. 214. do 246). Ipak, u praksi ima podijeljenih stajališta oko više pitanja. U jednom slučaju dvojba je postojala oko mogućnosti primjene Konvencije o zastari potraživanja u oblasti međunarodne kupoprodaje roba.⁸ U jednoj odluci Vrhovni sud je smatrao da nije moguća.⁹ U drugom se slučaju radilo o mogućnosti da se primjeni posebni (trogodišnji) zastarni rok (Zakon o obveznim odnosima, 2005, čl. 228) za tražbine iz ugovora o kreditu ako se ugovor zaključen između određenih osoba kvalificira kao ugovor o prometu roba i usluga. O ovom se, također, izjasnio Vrhovni sud i kazao da tražbine iz ugovora o kreditu između pravnih osoba zastarijevaju za tri godine.¹⁰

⁶ V. npr. *Tudor protiv Rumunjske*, zahtjev br.21911/03, presuda od 24. ožujka 2009., ECLI:CE:ECHR:2009:0324JUD002191103, § 29. Sve odluke Europskog suda na <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁷ O zastari kao neproporcionalnom ograničenju prava na pristup sudu kod: Bukovac, Mihelčić, u objavi.

⁸ Zakon o ratifikaciji Konvencije o zastari potraživanja u oblasti međunarodne kupoprodaje roba, Sl. SFRJ, MU 5/78, dalje u tekstu: Konvencija o zastari.

⁹ Odlukom Revt-132/2009-2 od 28. listopada 2009., ECLI:HR:VSRH:2009:2717, Vrhovni sud (dalje u tekstu: VS) ukinuo je odluke Visokog trgovačkog suda (dalje u tekstu: VTS), Pž-5812/2005-6 od 17. veljače 2009. [kao i Trgovačkog suda (dalje u tekstu: TS) u Rijeci, P-1932/2004 od 23. lipnja 2005.] koje su se pozivale na Konvenciju o zastari i zatražio da se pitanje njezine primjene raspravi. <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba80579b9f>. Drukčije stajalište VTS-a (o primjeni Konvencije o zastari) postoji u odluci PŽ-5350/2009 od 4. rujna 2013. kojom je potvrđena odluka TS u Zagrebu, P-332/2008 od 9. travnja 2009. <http://sudovi.ppravosudje.hr/tszag/index.php?linkID=42>.

¹⁰ Takvo shvaćanje Građanskog odjela VS na sjednici 14. studenog 2013. navedeno je u odluci VS, Revt-234/10-2 od 19. studenog 2013., ECLI:HR:VSRH:2013:1696, <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba805c4218&q=>

2. UTJECAJ NEUJEDNAČENE SUDSKE PRAKSE NA ZAŠTIĆENO PRAVO

2.1. Zahtjev da neujednačenost bude ozbiljna i trajna

Zahtjev da sudska praksa bude ujednačena nije apsolutan i postojanje drugačijih sudskih odluka *a priori* ne znači povredu zaštićenog prava. Polazeći od ovog pogledajmo što kaže Europski sud.¹¹

Prvo, primjetno je da se Europski sud ne ponaša rigidno i u određenim slučajevima tolerira ovu pojavu. Svoje stajalište modelira počevši od toga da nije žalbena instancija (doktrina četvrtog stupnja – instancije) (Popović, 2011, 135-137; Harris, O'Boyle, Warbrick, 2014, 17-18; White, Ovey, 2014, 248; Schabas, 2015, 271; Grbić, 2014, 102-103), kao i da mu zadatak nije preuzeti ulogu domaćih sudova i provjeravati pravilnost njihovih presuđenja i njihovo tumačenje domaćeg prava, osim iznimno i radi li se očigledno arbitralnim odlukama.¹² Nadalje, a ovo je za nas posebno zanimljivo, smatra da između sudova koji sude u različitim stupnjevima (a takvo što dovodi u vezu s ustrojstvom sustava) nije neobično da dolazi do različitih presuđenja, dapače, da je ova pojava očekivana i imanentna tako ustrojnim sustavima.¹³ Također, Europski sud je oprezan i s pojavom neujednačenosti do koje dolazi uslijed promjena zakonodavstva, kao i uslijed promjena same prakse. One mu nisu neprihvatljive, ali traži da su ponuđena jasna i argumentirana objašnjenja (na kojima uvijek inzistira kada postoje proturječne odluke premda nije posve jasno bi li u slučaju da su dana objašnjenja smatrao da nema povrede). Dimec o ovom kaže da je prvi zahtjev Europskog suda da „promjena prakse bude praćena jasnim obrazloženjem,” ali je „i tada moguće da u postupcima u tijeku dođe do povrede”, budući da je „za ostvarenje ujednačenosti potrebno određeno kraće vrijeme u kojemu ju je moguće tolerirati” (Dimec, 2017, 31). Zanimljivo je spomenuti da je Europski sud podržao tradicionalno procesualističko stajalište o dopuštenosti primjene novih postupovnih pravila (koja su

¹¹ Popović analizirajući utjecaj Konvencije na srpsko pravo i sudske praksu ocjenjuje da je pomalo neočekivano utjecala na ujednačavanje sudske prakse (Popović, 2011, 353).

¹² *Brualla Gómez de la Torre protiv Španjolske*, zahtjev br. 26737/95, presuda od 19. prosinca 1997., ECLI:CE:ECHR:1997:1219JUD002673795, § 31, *Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske*, zahtjev br. 13279/05, presuda od 20. listopada 2011., ECLI:CE:ECHR:2011:1020JUD001327905, §§ 49-50, *Tomić i drugi protiv Crne Gore*, zahtjevi br. 18650/09, 18676/09, 18679/09, 38855/09, 38859/09, 38883/09, 39589/09, 39592/09, 65365/09, 7316/10, presuda od 17. travnja 2012., ECLI:CE:ECHR:2012:0417JUD001865009, § 53.

¹³ *Nejdet Şahin i Perihan Şahin*, § 51, *Tudor Tudor*, § 29, *Tomić i drugi*, *ibid.*

se izmijenila za vrijeme trajanja postupka) na postupak u tijeku.¹⁴

Naposljetku, a ovo je i suštinski zahtjev, traži se da je neujednačenost sudske prakse trajnije naravi i ozbiljna, jezikom Europskog suda kazano, „duboka i dugoročna.”¹⁵ U više navrata ponovljeno je da konzistentnost i konstantnost sudske prakse ne uključuje „pravo na dosljedno odlučivanje”¹⁶ niti smije biti zapreka razvoju sudske prakse kao dinamičkog i evolutivnog procesa.¹⁷ Stoga je sasvim moguće da „različiti domaći sudovi donesu proturječne odluke o istom pravnom pitanju u tri različita parnična postupka između istih stranaka,”¹⁸ kako je bilo u citiranom predmetu protiv Hrvatske, pa da Europski sud ne vidi povredu zaštićenog prava.

2.2. „Podrijetlo” neujednačenosti – vertikalna i horizontalna neujednačenost

U pravilu, neujednačenost sudske prakse posebno je problematična pojavljuje li se između odluka najviših sudova (primjerice Vrhovnog i Ustavnog suda). Jednako tako, njezina pojava može povrjeđivati pravo o kojem se Konvencija brine kada, primjerice Vrhovni sud svojim odlukama, kako kaže Europski sud, širi nedosljednu praksu. Nije, međutim, isključena ni kada su u pitanju odluke nižih sudova. S obzirom na to koja je sudska instancija „zaslužna” za neujednačenost sudske prakse, o njoj se može govoriti kao o pojavi: a) u praksi jednog u vertikali najvišeg suda, b) u praksi najviših sudova u različitim vertikalama, te c) u praksi sudova jedne vertikale. Omejec, promatrajući ju kao uzrok povrede prava na pošteno suđenje, razlikuje je li riječ o takvoj praksi „jednog, u pravilu, najvišeg nacionalnog suda ili više domaćih sudova” (Omejec, 2013, 1103-1106). Dimec, na ovom tragu, apostrofira neujednačenost prakse „vrhovnog suda ili različitih sudova iste grane koji sude u posljednjoj instanciji”, te „sudova posljednje instancije iz dvije različite grane pravnog sustava” (Dimec,

¹⁴ *BruallaGómez de laTorre*, § 35. *Vusić protiv Hrvatske*, presuda od 1. srpnja 2010., zahtjev br. 48101/07 ECLI:CE:ECHR:2010:0701JUD004810107, § 39.

¹⁵ *Nejdet Şahin i Perihan Şahin*, § 54.

¹⁶ *Unédic protiv Francuske*, zahtjev br. 20153/04, presuda od 18. prosinca 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1218JUD002015304, § 74. *Atanasovski protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*, zahtjev br. 36815/03, presuda od 14. siječnja 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:0114JUD003681503, § 38, *Nejdet Şahin i Perihan Şahin*, § 58.

¹⁷ *Atanasovski*, *ibid*, *Nejdet Şahin i Perihan Şahin*, *ibid*.

¹⁸ *Gurdulić i ostali protiv Hrvatske*, odluka o nedopuštenosti od 8. travnja 2014, zahtjev br. 5076/09, ECLI:CE:ECHR:2014:0408DEC000507609, § 68. *Usp. Tomić i ostali*, §§ 57-58.

2017, 34-35). Omejec razlikovanje potkrjepljuje navodima Europskog suda u predmetima *Brezovec protiv Hrvatske*¹⁹ i *Živić protiv Srbije*,²⁰ za prvi slučaj, a za drugi, u predmetu *Tudor Tudor*. Dimec se posebno osvrće na slučajeve neujednačenosti u praksi suda koji je posljednja instancija u jednoj grani sudovanja i na temelju onog što Europski sud u tim predmetima kaže (a drži ih vrlo važnim) kreira jednu od pretpostavki koje se traže za utvrđenje kako je neujednačenost dovela do povrede. Riječ je o pretpostavki koja odgovara na pitanje „je li neujednačenost izolirani slučaj ili pogađa veliki broj ljudi,” (o njoj se, kao i o ostalim pretpostavkama govori *infra*). Za slučaj neujednačenosti prakse sudova posljednjih instancija iz različitih grana, kaže da Europski sud „ne ide tako daleko da traži implementaciju mehanizma vertikalne kontrole ili zajedničke regulatorne vlasti... pa dođu li do različitih, ali racionalnih i razumnih zaključaka u vezi iste pravne stvari pod različitim činjeničnim okolnostima, nema povrede čl. 6. st. 1. EKLP” (Dimec, 2017, 34-35).

2.3. (Ne)ujednačenosti sudske prakse – pretpostavke zaštite

Kako je naprijed kazano, ključno za odgovor na pitanje hoće li neujednačenost sudske prakse uzrokovati i povredu zaštićenog prava jest jesu li se realizirale tražene pretpostavke. One, odnosno njihova srž jest u tomu ima li nacionalni sustav države ugovornice adekvatan odgovor na pojavu neujednačene sudske prakse. Naime, sve ako i neujednačenost postoji, ali su u sustavu predviđena sredstva kojima ju je moguće otkloniti, ne mora nastupiti povrjeđivanje prava. Ovo je prva pretpostavka. Nadalje, traži se da su sredstva predviđena kako bi se izbjegla i otklonila pojava neujednačenosti efikasna (učinkovita) i izvjesna, predvidljiva (načelo učinkovitosti) (Karas, 2014, 115).²¹ Treća pretpostavka jest da su u konkretnom slučaju kada se neujednačenost pojavila (takva) sredstva uistinu i upotrijebljena (Hemebach, Pürner, 2015, 114). Ovim je pretpostavkama Dimec dodala još jednu – onu koja dolazi iz zahtjeva da je neujednačenost ograničenog utjecaja (odnosno da ne pogađa veliki broj ljudi).²² Sve navedene pretpostav-

¹⁹ Zahtjev br. 13488/07, presuda od 29. ožujka 2011., ECLI:CE:ECHR:2011:0329JUD001348807.

²⁰ Zahtjev br. 37204/08, presuda od 13. rujna 2011., ECLI:CE:ECHR:2011:0913JUD003720408.

²¹ *Usp. Karas, Ž.*, Neujednačena sudska praksa u kaznenom postupku kao povreda Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava, *Zbornik PFZ*, 64, (1) 111-131 (2014), str. 115. *et seq.*

²² Prije je spomenut i slučaj kada su hrvatski sudovi donijeli proturječne odluke o istom pravnom pitanju u tri različita parnična postupka. Povreda, međutim, nije nađena, budući

ke, u različitim varijacijama, Europski sud je ponovio u više predmeta, na primer, *Beian protiv Rumunjske*,²³ *Vusić* (§§44-45), *Gurdulić* (§ 68) i drugima te kroz njih procjenjivao je li neujednačenost imala za posljedicu povrjeđivanje prava. Polazeći od zahtjeva da se odgovori na pojavu neujednačenosti i spriječi povrjeđivanje pravne sigurnosti,²⁴ Europski sud višekratno naglašava dužnost država ugovornica da svoje pravne sustave organiziraju na način koji će omogućiti da se izbjegne (ili otkloni) njezino pojavljivanje (pozitivne obveze država).²⁵

Za ilustraciju razmišljanja Europskog suda o ispunjenju navedenih pretpostavki mogu poslužiti neki hrvatski predmeti. Na primer, u predmetu *Brezovec*, Ustavni sud, po ocjeni Europskog suda, nije iskoristio sredstvo koje mu je u sustavu stavljeno na raspolaganje, jer je mogao, ali nije, temeljem podnesene ustavne tužbe otkloniti proturječnu (pobijanu) praksu. Štoviše, njezinim je odbijanjem,²⁶ kaže Europski sud, produbio neujednačenost, budući da su (pobijane) odluke, kao i njegova, proturječile dotadašnjoj praksi.²⁷ Vrlo slično bilo je i u predmetima *Glavak protiv Hrvatske*²⁸ i *Vusić*.²⁹

da „hrvatski pravni sustav ima osiguran mehanizam za prevladavanje nedosljednosti ... koji podnositelji nisu pokrenuli ... a ništa ne ukazuje da on ne bi bio učinkovit u njihovom konkretnom predmetu da je bio iskorišten”, *Gurdulić*, § 68.

²³ Zahtjev br. 30658/05, presuda od 6. prosinca 2007., ECLI:CE:ECHR:2007:1206JUD003065805, §§ 36-39.

²⁴ *Beian*, §39. Usp. *Vinčić i drugi protiv Srbije*, zahtjevi br. 44698/06, 44700/06, 44722/06, 44725/06, 49388/06, 50034/06, 694/07, 757/07, 758/07, 3326/07 i dr., presuda od 1. prosinca 2009., ECLI:CE:ECHR:2009:1201JUD004469806. Dalje, i *Rakić i drugi protiv Srbije*, zahtjevi br. 47460/07, 49257/07, 49265/07, 1028/08, 11746/08, 14387/08, 15094/08, 16159/08, 18876/08, 18882/08 i dr., presuda od 5 listopada 2010., ECLI:CE:ECHR:2010:1005JUD004746007.

²⁵ *Brezovec*, § 66.

²⁶ *Ibid.*, § 62.

²⁷ *Ibid.*, § 52.-53.

²⁸ Zahtjev br. 73692/12, presuda od 5. listopada 2010., ECLI:CE:ECHR:2017:1005JUD007369212.

²⁹ Radilo se o tomu da je podnositelj u tužbi koju je inicijalno podnio kao vrijednost spora naveo 1.000.000 nekadašnjih jugoslavenskih dinara (DIN), a onda ju je podneskom popravio na 101.000 hrvatskih kuna (HRK) i objasnio da se radi o usklađenju obzirom na inflaciju, promjenu valute i povećanje tužbenog zahtjeva. Prvu reviziju koju je podnositelj izjavio prvostupanjski sud je odbacio *ratione valoris*, jer je smatrao da je vrijednost predmeta spora ispod zakonom utvrđenog cenzusa (100.000,00HRK). Žalba protiv tog rješenja je odbijena. Podnositelj se, potom, obratio Vrhovnome sudu revizijom protiv tog rješenja. On je ukinuo rješenja nižih sudova i dopustio reviziju. U ponovljenom postupku, kada je ponovo odlučivao o podnositeljevoj reviziji, Vrhovni sud je bio drukčijeg stajališta i odbacio je reviziju *ratione valoris*.

Ponovno je Europski sud smatrao da je hrvatski Ustavni sud odbijanjem ustavne tužbe potaknuo neusklađenost sudske prakse koja je prijetila pravu na pošteno suđenje. Samu neusklađenost prouzročila su različita presuđenja Vrhovnog suda. Kao i u predmetu *Vusić* i u predmetu *Glavak*, Vrhovni sud je u istom predmetu različito odlučio o dopuštenosti ulaganja revizije.³⁰ Tim povodom Europski sud je kazao kako „postojanje dvije proturječne odluke Vrhovnog suda ... nisu u skladu s načelom pravne sigurnosti, (budući da je) uloga višega suda ... rješavati sukobe u sudskoj praksi, izbjegavati razilaženja i osigurati jedinstvenu primjenu zakona ... a (donošenjem pobijane odluke) ... Vrhovni sud je sam postao izvor nesigurnosti.”³¹

Sukus svega, kako sam Europski sud kaže jest, da: a) „jedno od temeljnih vidova vladavine prava načelo pravne sigurnosti, načelo koje je implicitno sadržano u Konvenciji” (može biti povrijeđeno) b) „nema li mehanizma koji osigurava dosljednost (pa) proturječne odluke u sličnim predmetima koje je donio isti sud, koji uz to predstavlja zadnju instanciju u dotičnoj pravnoj stvari, mogu dovesti do povrede tog načela i time potkopati povjerenje javnosti u pravosuđe.” (a) c) „To je povjerenje jedna od bitnih sastavnica države utemeljene na vladavini prava (pa) države ugovornice imaju obvezu organizirati svoje pravne sustave na način da se izbjegne donošenje proturječnih presuda.”³²

2.4. Neujednačenost sudske prakse o zastari

O zastari i njezinim posljedicama dosta je raspravljano pred Europskim sudom, a osim povreda, ovdje zanimljivog, čl. 6. st. 1. Konvencije, i kod povreda drugih konvencijskih prava (osobito prava na mirno uživanje vlasništva / imovine iz čl. 1. Protokola 1. uz Konvenciju).³³ Ipak, veliki segment tiče se jednog vida prava na pošteno suđenje – prava na pristup sudu. U vezi sa njegovom zaštitom važno je reći da Europski sud

³⁰ Jednako kao u predmetima *Gurdulić* i *Vusić*, u predmetu *Glavak* radilo se o povredi načela pravne sigurnosti. Podnositelj je na prvom ročištu za glavnu raspravu postavio vrijednost predmeta spora u visini od 101.000 kuna. U daljnjem tijeku u jednom je trenutku došao do stadija podnošenja revizije. Vrhovni sud je, ne samo dopustio već i prihvatio reviziju i ukinuo odluke nižih sudova. U ponovljenom postupku ponovo je podnositelj došao do podnošenja revizije, ali mu ovaj put to nije dopušteno *ratione valoris*.

³¹ *Vusić*, § 45, *Glavak*, §§17–21.

³² *Vusić*, § 44.

³³ Na primer, *Vrbica protiv Hrvatske*, zahtjev br. 32540/05, presuda od 1. travnja 2010., ECLI:CE:ECHR:2010:0401JUD003254005 i *Lelas protiv Hrvatske*, zahtjev br. 55555/08, presuda od 20. svibnja 2010., ECLI:CE:ECHR:2010:0520JUD005555.

ne smatra da se radi o apsolutno zaštićenom pravu koje nikada i ni zbog čega ne može biti ograničeno. Ograničenja su moguća i dopuštena, ali moraju odražavati smisao i duh Konvencije i njome zaštićenih prava. Na tom skliskom terenu na kojemu, načelno, države ugovornice nisu ograničene, okvir zadaju intervencije (a u pravilu, sužavanje) polja njihove slobodne procjene. Općenito se zahtjev formulira tako da nacionalno zakonodavstvo bude sukladno Konvenciji, a sudske odluke nearbitrabilne. Kada se to nije ostvarilo pa postoje razlozi interveniranja, Europski sud procjenjuje koristeći načela tumačenja (i metode) od kojih pojedina (na primer, načelo živućeg instrumenta – evolutivnog tumačenja ili načelo autonomnog koncipiranja pojmova) omogućuju Europskom sudu da iznova i drukčije riješi određenu pravnu situaciju. Pri tomu, ne samo da to može činiti kada se prvi put bavi određenim pitanjem, već i ubuduće i neograničeno.

Ograničenja koja je državama dopušteno nametnuti, pa i u vezi sa zastarom, moraju biti legitimna i proporcionalna (na primer, *Ashingdane* test služi provjeri je li udovoljeno zahtjevu da se pravu na pristup sudu pruži zaštita onda kada je nametnutim ograničenjima ugrožena njegova bit) (Milenković, 2016, 115–116). U velikom broju slučajeva režim zastare iz nacionalnih sustava Europski sud je smatrao neproporcionalnim ograničenjem prava na pristup sudu (pokretanju građanskog postupka). Naime, iako redovito ističe da zastara, premda predstavlja ograničenje prava na pristup sudu, nije sama po sebi suprotna Konvenciji (Karnauh, 2017, 26) i to iz razloga koji se više-manje kao takvi navode u pravnoj teoriji građanskog prava,³⁴ utvrđuje neproporcionalnost. Primjerice, uređenje zastare ocjenjeno je neproporcionalno željenom cilju³⁵ zbog: prekratkih rokova zastare tražbina prema državi i javnim tijelima (predmet *Dacia S.R.L. protiv Moldavije*),³⁶ rokova koji nisu bili unaprijed poznati (predmet *Lelas*), neodgovarajuće duljine subjektivnog roka (predmet *Moor*), (Karnauh, 2017, 27) i sl.

U trokutu povrede prava na pošteno suđenje uslijed neujednačenosti prakse koja se ticala zastare zanimljivi

³⁴ *Howald Moor i drugi protiv Švicarske*, zahtjevi br. 52067/10 i 41072/11, presuda od 11. ožujka 2014., ECLI:CE:ECHR:2014:0311JUD005206710, § 72.; *Stubbing i drugi protiv Velike Britanije*, zahtjevi br. 22083/93, 22095/93, presuda od 12. travnja 1995., ECLI:CE:ECHR:1996:1022JUD002208393, § 51.; *Stagno protiv Belgije*, zahtjev br. 1062/07, presuda od 7. srpnja 2009., ECLI:CE:ECHR:2009:0707JUD000106207, § 26.; *Vo protiv Francuske*, zahtjev br. 53924/00, presuda od 8. srpnja 2004., ECLI:CE:ECHR:2004:0708JUD005392400, § 92.

³⁵ *Moor*, § 71., *Stagno*, § 25., *Stubbing*, § 50.

³⁶ Zahtjev br. 3052/04, presuda od 18. ožujka 2008., ECLI:CE:ECHR:2008:0318JUD000305204.

su predmeti *Vučković protiv Srbije*³⁷ i *Ešim protiv Turske*.³⁸ U predmetu *Vučković*, podnositeljima, doduše, nije bilo povrijeđeno pravo na pošteno suđenje (zapravo se njegova povreda nije niti ispitala), ali samo zbog toga što su u nacionalnom sustavu funkcionirale pretpostavke kojima se mogla otkloniti proturječna praksa. Činjenični supstrat počivao je na neujednačenoj sudskoj praksi o primjeni zastarnih rokova (trogodišnjeg, petogodišnjeg, odnosno desetogodišnjeg roka), što je imalo za ishod da su neki zahtjevi zastarjeli, a nekih nisu.³⁹ Posebnost predmeta je što je hrvatski Ustavni sud otklonio neujednačenost, a Europski sud kazao da sredstvo predviđeno u domaćem pravnom sustavu (ustavnu tužbu) smatra odgovarajućim.⁴⁰

Pitanje zastare zbog neujednačene sudske prakse pojavilo se, također, opet ne kao centralno, i u predmetu *Ešim*.⁴¹ Iako je akcent bio na pitanju početka (i

³⁷ *Vučković (i drugi) protiv Srbije*, zahtjevi br. 17153/11, 17157/11, 17160/11, 17163/11, 17168/11, 17173/11, 17178/11, 17181/11, 17182/11, 17186/11, 17343/11, 17344/11, 17362/11, 17364/11, 17367/11, 17370/11, 17372/11, 17377/11, 17380/11, 17382/11, 17386/11, 17421/11, 17424/11, 17428/11, 17431/11, 17435/11, 17438/11, 17439/11, 17440/11 i 17443/11, presuda od 25. ožujka 2014., ECLI:CE:ECHR:2014:0325JUD001715311.

³⁸ *Ešim protiv Turske*, zahtjev br. 59601/09, presuda od 17. rujna 2013., ECLI:CE:ECHR:2013:0917JUD005960109.

³⁹ Svi podnositelji bili su rezervisti mobilizirani u vremenu od ožujka do lipnja 1999. S tog naslova imali su pravo da im se isplate dnevnice, no samo neki su ih i dobili i to oni koji su se sporazumjeli s Vladom (riječ je bilo o jednom broju rezervista iz nerazvijenijih dijelova Srbije koji su se, zauzvrat, odrekli preostalih potraživanja, pa i onih o kojima su vodili parnice). Rezervisti koji nisu bili obuhvaćeni sporazumom pokrenuli su parnice. Oni koji su to učinili pred sudovima u Nišu (za razliku od nekih drugih sudova) odbijeni su i pred prvostupanjskim i pred drugostupanjskim sudom zbog nastupa zastare (tri/pet godine od demobilizacije). Nakon toga su pred Ustavnim sudom tvrdili da navedene odluke, odnosno odluka žalbenog suda nije u skladu s praksom drugih sudova u Srbiji koji su primjenjivali pravila koja su previđala desetogodišnji zastarni rok. Podnositelji su, između ostalog, naglašavali povredu prava na pošteno suđenje iz čl. 6. Konvencije uslijed nedosljedne sudske prakse.

⁴⁰ *Vučković*, §§ 88–89.

⁴¹ Podnositelj je ranjen kao pripadnik oružanih snaga i liječen u vojnoj bolnici tijekom 1991. odnosno 1992. Umrovljen je, a u godinama koje su slijedile trpio je glavobolju i vrtoglavicu i druge smetnje, da bi mu 2004. na CT-u bilo utvrđeno postojanje metalnog objekta u lijevom orbitalnom području, a na drugom skeniranju iz 2007. da je riječ o metku čije su otklanjanje liječnici ocijenili potencijalno opasnim za život. Podnositelj je 2007. najprije od nadležnih tijela, a zatim i od najvišeg vojnog suda tražio naknadu neimovinske štete zbog liječničkog nemara te imovinske štete u vidu razlike ostvarene mirovine. Zahtjevi su mu odbijeni s naslova zastare (isteka petogodišnjeg zastarnog roka od nastanka štete) bez obzira na činjenicu što nije znao za naprijed navedene činjenice. Podnositelj je tvrdio da mu je povrijeđeno pravo na pristup sudu.

duljine) subjektivnog zastarnog roka za naknadu neimovinske štete⁴² i povreda je postojala zbog ograničenja pristupu sudu u vidu petogodišnjeg zastarnog roka koji nije ocijenjen proporcionalnim, za pitanje neujednačenosti sudske prakse važno je što je Europski sud praksu vojnog suda koja se razlikovala od prakse drugih domaćih sudova istaknuo kao problematičnu,⁴³ ali se zbog dublje povrede ostvarene na naprijed opisan način, nije primarno na nju skoncentrirao.

3. ZAKLJUČAK

Neujednačena sudska praksa hrvatskih sudova može pod određenim pretpostavkama povrjeđivati neko Konvencijom zaštićeno pravo, u pravilu, pravo na pošteno suđenje. Proturječje među sudskim odlukama može postojati o bilo kojem pitanju, pa i u vezi zastare, a da takva proturječja nisu strana praksi u Hrvatskoj pokazuju i različite rješidbe koje su spomenute u vezi primjene pojedinih međunarodnih akata, odnosno tumačenja odredbi samog Zakona o obveznim odnosima. Stoga, kada se pojavljuje takva situacija ona može škoditi različitim postupcima, odnosno njihovim ishodima i u njima se može skriti zamka povrede kakvog prava iz Konvencije. Na umu treba imati da se Konvencijom, osim klasičnih zajamčenih prava, štite i ona implicitna (inherentna, neartikulirana) kakvo je na primer, pravo na pristup sudu *alias* pravo na pokretanje građanskog postupka. Također i takva prava koja su kreirana tumačenjem pomoću specifičnih načela (metoda) tumačenja (načela autonomnog koncipiranja pojmova, načela živućeg instrumenta ili evolutivnog tumačenja

pojмова, i dr.) kao, na primer pravo na život u zdravoj životnoj sredini, no rasprava o ovom kudikamo prelazi okvire rada. Spominjano pravo na pristup sudu u vezi režima zastare važno je jer se upravo ono najviše ograničava postojanjem zastare. Ostavljajući sa strane raspravu o, zapravo, prekluzivnom učinku koji se daje zastari, evidentno je da se pojavljuje kao ograničenje, a zahtjev Europskog suda jest da ono bude legitimno i proporcionalno željenom cilju. U tom se pravcu polje slobodne procjene država ne sužava dokle god se nametnutim ograničenjem ne povrjeđuje zaštićeno pravo. U dva smo slučaja vidjeli da se u vezi sa zastarom pojavilo i pitanje štetnog utjecaja neujednačene sudske prakse. Zašto je to bilo posebno zanimljivo? Upravo zbog ograničavajućeg utjecaja koji zastara ima na mogućnosti pristupa sudu, a koji tek kada se predmet pred njim realno pojavi, može meritorno u njemu odlučivati, pa u konačnoj instanciji, i Europski sud promatrati je li povrijeđeno zaštićeno pravo. Zbog ovakve konvencijske fenomenologije zastare (kvazipostupovne pretpostavke), proturječne odluke o pitanjima zastare na određeni su način dodatno teške za podnositelje.

Temeljno što je bilo za zaključiti o fenomenu same neusklađene prakse kao razlogu koji vodi povredi prava na pošteno suđenje (pravnoj sigurnosti) jest što ju obilježava zahtjev za postojanjem tri pretpostavke. Odnosno, sve ako i takva praksa postoji ne mora doći do povrede ako su: u nacionalnim sustavima predviđeni odgovarajući mehanizmi koji je mogu otkloniti, a koji su učinkoviti i izvjesni te uistinu i upotrijebljeni u konkretnom slučaju. U suprotnom, moguće je da povreda nastupi kada su nedosljednosti u praksi trajne i sustavno ugrožavaju željenu razinu konzistentnosti.

Gabrijela MIHELČIĆ, PhD
Associate Professor
Faculty of Law Rijeka

The inconsistency of case law as a cause for violation of the right to a fair trial (with two notes regarding statute of limitations)

UDC: 340.14:341.645(4)
Systematic scientific work

SUMMARY

In this article, the author analyses the issue of violating the principle of legal certainty in the area of the right to a fair trial in civil matters, due to inconsistency of case law. Within the jurisprudence of the European

Court of Human Rights, the preconditions necessary for eliminating the inconsistency in national case law are examined and observed. In this context, two cases are discussed. In those cases, the inconsistency of case law in terms of statute of

limitations, as a limitation of the right to a fair trial (the right of access to court), occurred.

⁴² *Eşim*, §§ 25-27.

⁴³ *Eşim*, § 24.

Key words: the right to a fair trial, legal certainty, inconsistency of case law, the right of access to court, statute of limitations

LITERATURA (REFERENCES)

Bukovac, M., Mihelčić, G. (u objavi), Zastara kao neproporcionalno ograničenje konvencijskog prava na pristup sudu u građanskim postupcima (odabrana pitanja).

Dimec, K. (2017). Djelotvorna sudska zaštita - građanskopravni aspekti, Pravosudna akademija, dostupno na: <https://www.eui.eu/Projects/CentreForJudicialCooperation/Documents/ACTIONES-CROATIA-MODULE-Effective-Judicial-protection.pdf>, 02.03.2018.

Grbić, S. (2014). *Pošteno suđenje u građanskim postupcima u Hrvatskoj u svjetlu članka 6., stavka 1. Europske konvencije o ljudskim pravima*, Rijeka: PFR.

Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (civil limb), zaključno s 30. travnja 2017., Council of Europe/European Court of Human Rights, 2017., http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, 02.03.2018.

Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. (2014). *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford: Oxford University Press.

Hembach, H., Pürner, S. (2015). Mehanizmi ujednačavanja sudske prakse u nemačkom pravu, *Nova pravna revija, časopis za domaće, njemačko i evropsko pravo*, 6, (1-2), 113-119.

Karas, Ž. (2014). Neujednačena sudska praksa u kaznenom postupku kao povreda Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 64(1), 111-131.

Karnauh, B. P., (2017). *Limitation Period in Case-law of European Court of Human Rights*, dostupno na <http://plaw.nlu.edu.ua>, 6. 1. 2018.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine RH - Međunarodni ugovori*, br. 18/97, 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10.

Milenković, S. (2016). *Pravo na pravično suđenje u građanskim sporovima prema članu 6 Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (doktorski rad)*, Beo-

grad: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, dostupno na: <http://union.edu.rs>, 6. 1. 2018.

Omejec, J. (2013). *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Strasburški acquis*, Zagreb: Novi informator.

Popović, D. (2011). *The Emergence of the European Human Rights Law, An Essay on Judicial Creativity*, Den Hag: Eleven International Publishing.

Popović, D. (2011). Uticaj Evropske konvencije o ljudskim pravima na srpsko pravo, *Pravni zapisi*, 2 (2), 343-357, dostupno na: http://www.pravnifakultet.rs/images/2012/zapisi-2-2011/Dragoljub_Popovic_UTICAJ_EVROPSKE_KONVENCIJE_za_zastitu_ljudskih_prava.pdf, 3. 3. 2018.

Report on the rule of law - Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011), dostupno na: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e), 4. 3. 2018.

Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016), dostupno na: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e), 4. 3. 2018.

Schabas, W. A. (2015), *The European Convention on Human Rights, A commentary*, Oxford: OUP.

Radačić, I. (urednica) (2011). *Usklađenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zagreb: Centar za mirovne studije, dostupno na: http://www.alanuzelac.from.hr/pubs/A35Fair_trial_uskladenost%20zakonaCMS.pdf, 4. 3. 2018.

Uzelac, A. (2011). Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u: Radačić, I. (urednica) *Usklađenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zagreb: Centar za mirovne studije, 89-125, dostupno na: http://www.alanuzelac.from.hr/pubs/A35Fair_trial_uskladenost%20zakonaCMS.pdf, 4. 3. 2018.

White, R. C. A., Ovey, C. (2014). *The European Convention on Human Rights*, Oxford: OUP.

Zakon o obveznim odnosima (ZOO), *Narodne novine RH*, br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15.

Zakon o ratifikaciji Konvencije o zastari potraživanja u oblasti međunarodne kupoprodaje roba, *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 5/78.